

ЗАХИСТ ПРАВ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

PROTECTION OF PARENTS' AND CHILDREN'S RIGHTS IN THE CONTEMPORARY
CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Голубенко І.І., к.ю.н.,
старший викладач кафедри інтелектуальної власності
та приватного права

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Стаття присвячена аналізу правового регулювання захисту прав батьків і дітей в Україні в умовах євроінтеграції, з урахуванням міжнародних стандартів і практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Розглянуто ключові положення Конституції України, Сімейного кодексу та Закону «Про охорону дитинства», а також міжнародних документів, зокрема Конвенції ООН про права дитини та Хартії Європейського Союзу про основні права. Висвітлено процес імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство України та їхнього впливу на правозастосовну практику. У роботі аналізуються принципи захисту дитинства як стратегічного національного пріоритету України. Особливу увагу приділено практиці ЄСПЛ, яка визначає стандарти захисту прав дитини, участі в сімейних відносинах, прав дітей, народжених поза шлюбом, а також принципу «найкращих інтересів дитини». Обґрунтовано важливість дотримання найкращих інтересів дитини під час регулювання сімейних відносин, зокрема у питаннях опіки, усиновлення та визначення місця проживання дитини. Розглянуто права дітей, закріплені у Конвенції ООН, включаючи право на ім'я, громадянство, збереження індивідуальності, сімейне виховання, освіту та захист від будь-яких форм дискримінації. Стаття також аналізує виклики, що виникають у контексті воєнного стану в Україні, таких як забезпечення права дитини на безпечне середовище для розвитку, збереження контактів із обома батьками, а також питання повернення дітей, тимчасово переміщених за кордон. Висновки акцентують на важливості комплексного підходу до захисту прав батьків і дітей. Євроінтеграційний вектор України вимагає адаптації законодавства, впровадження міжнародних стандартів та вдосконалення практики судових рішень у цій сфері. Для забезпечення гармонійного розвитку дитини пропонується активна співпраця держави, громадянського суспільства та міжнародної спільноти. Зроблено акцент на важливості гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами, забезпечення індивідуального підходу до вирішення сімейних спорів і зміцнення співпраці між державою, громадянським суспільством та міжнародними організаціями для повного забезпечення прав батьків і дітей.

Ключові слова: сім'я, батьки, батьківські права, євроінтеграція, інтереси дитини, захист.

The article is dedicated to the analysis of the legal framework governing the protection of parental and children's rights in Ukraine within the context of European integration, taking into account international standards and the jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECtHR). It examines the key provisions of the Constitution of Ukraine, the Family Code of Ukraine, and the Law of Ukraine «On Child Protection», along with international legal instruments, including the UN Convention on the Rights of the Child and the Charter of Fundamental Rights of the European Union. The process of incorporating international standards into the national legal system of Ukraine and their influence on judicial and administrative practices is comprehensively analyzed. The study explores the principles of childhood protection as a strategic national priority in Ukraine. Particular attention is given to the jurisprudence of the ECtHR, which defines standards for safeguarding children's rights, their participation in family relations, the rights of children born out of wedlock, and the application of the «best interests of the child» principle. The article substantiates the importance of adhering to the principle of the child's best interests when regulating family relations, specifically in matters concerning custody, adoption, and the determination of the child's place of residence. The article further evaluates the scope of children's rights as enshrined in the UN Convention on the Rights of the Child, including the right to a name, nationality, preservation of identity, family upbringing, education, and protection from all forms of discrimination. Special attention is given to the challenges arising under martial law conditions in Ukraine, such as safeguarding the child's right to a safe environment conducive to development, maintaining regular contact with both parents, and addressing the issues related to the return of children who have been temporarily displaced abroad. The conclusions underline the necessity of adopting a holistic approach to the protection of parental and children's rights. Ukraine's European integration trajectory necessitates the adaptation of domestic legislation, the implementation of international standards, and the enhancement of judicial practices in this domain. To ensure the child's harmonious development, the article advocates for active cooperation between the state, civil society, and the international community. Emphasis is placed on the harmonization of Ukrainian legislation with international standards, the application of individualized approaches in resolving family disputes, and the reinforcement of collaboration among state authorities, non-governmental organizations, and international institutions to ensure comprehensive protection of the rights of parents and children.

Key words: family, parents parental rights, European integration, best interests of the child, protection.

Частиною третьою статті 51 Конституції України визначено, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [1]. За змістом положень частин сьомої, восьмої статті 7 СК України дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини. Згідно зі статтею 12 Закону України «Про охорону дитинства» на кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини [2].

Відповідно до ст. 6 СК України правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. У Законі України «Про охорону дитинства» зазначено, що охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, що «має важливе значення для забезпечення

національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні» [2].

Особистим немайновим правам і обов'язкам батьків та дітей приділяється Глава 13 Сімейного Кодексу України (далі – СК України) [3]. Батьки та діти мають взаємні особисті немайнові та майнові права та обов'язки. Згідно із статтею 121 СК України, права та обов'язки матері, батька та дитини ґрунтуються на тому, що дитина походить від них, що підтверджено державним органом реєстрації актів цивільного стану. Відповідно, юридичною основою відносин між батьками та дітьми є кровне походження дитини від конкретних осіб (матері та батька), яке підтверджене державним органом реєстрації актів цивільного стану у встановленому законодавством порядку. Наявність фактичного складу, утвореного об'єднанням двох юридичних фактів –

події (народження дитини) та дії (реєстрації народження органом реєстрації актів цивільного стану), є підставою виникнення правовідносин між дітьми та їх батьками.

Вивчаючи правову природу батьківства, можна виділити наступний ряд узагальнень: 1) права та обов'язки матері та батька існують паралельно між собою об'єднуючись однією суттю – «батьківські права»; 2) батьківські права охоплюють весь комплекс майнових та немайнових прав, які належать конкретній людині (матері або батькові), засновані на походженні дитини від цієї особи, що засвідчено органами державної реєстрації актів цивільного стану; 3) батьківські права мають абсолютний характер захисту; 4) батьківські права не можуть бути правонаступництвом, лише це стосується прав на майно батьків та дитини [4; с. 76].

Вітчизняне законодавство та судова практика в питаннях регулювання відносин батьків та дітей тісно пов'язані з нормами міжнародного права. На сьогодні Україною ратифікований ряд міжнародних договорів та угод, які в подальшому були імplementовані в національне законодавство. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [5] суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав та основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини. Рішення цього суду відповідно до ст. 2 цього ж Закону є обов'язковими і як свідчить правова доктрина є повноцінним джерелом права, в тому числі сімейного права.

Конвенція про права дитини виступає основоположним міжнародним документом який визначає основні стандарти у сфері захисту прав дитини. У положеннях закріплено: 1) право на ім'я і набуття громадянства, а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і право на їх піклування; 2) право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки, як передбачається законом, не допускаючи протизаконного втручання (ст. 8); 3) право не розлучатись з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини (ст. 9); 4) право вільно висловлювати свої думки та шукати інформацію (ст. 12–13); 5) право на свободу думки, совісті та релігії (ст. 15); 6) право на захист закону від втручання або посягання в здійснення її права на особисте й сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність (ст. 16); 7) право на доступ до інформації і матеріалів із різних національних і міжнародних джерел, особливо до таких інформації і матеріалів, які спрямовані на сприяння соціальному, духовному і моральному благополуччю, а також здоровому фізичному і психічному розвитку дитини (ст. 17); 8) право на особливий захист і допомогу держави дитини, яка позбавлена сімейного оточення або яка в її власних якнайкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні (ст. 20); 9) право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб (ст. 24); 10) право користуватися благами соціального забезпечення (ст. 26); 11) право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини (ст. 27); 12) право на освіту (ст. 28); 13) право дитини на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, та вільно брати участь у культурному житті та займатися мистецтвом (ст. 31) [6].

Крім цього, наслідком ратифікації Конвенції ООН про права дитини, Україна взяла на себе низку зобов'язань стосовно: 1) вжиття заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей із-за кордону (ст. 11);

2) захисту дитини від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень (ст. 34); 3) вжиття заходів щодо відвернення викрадень дітей, торгівлі дітьми чи їх контрабанди в будь-яких цілях і в будь-якій формі (ст. 35); 4) забезпечення того, щоб жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність, видам поведження чи покарання, не була позбавлена волі незаконним або свавільним чином, отримала право на негайний доступ до правової та іншої відповідної допомоги, а також на гуманне ставлення до кожної позбавленої волі дитини і повагу до гідності її особи з урахуванням потреб осіб її віку (ст. 37).

Хартія Європейського союзу про основні права 2000 року [7]. Документ закріплює головні політичні, соціальні та економічні права громадян ЄС. Хартія є первинним джерелом права ЄС (primary EU law source) на рівні з договором про заснування Європейських Співтовариств та Європейського Союзу та додатками до нього. Стаття 24 містить наступні основоположні права дитини: діти мають право на такий захист та турботу, які необхідні для їхнього благополуччя. Вони можуть вільно висловлювати свої думки. Такі думки беруться до уваги у тих питаннях, які стосуються дітей в залежності від їхнього віку та зрілості. У всіх діях стосовно дітей як з боку державних органів, так і з боку приватних закладів, найкращі інтереси дитини мають розглядатися як пріоритетні. Кожна дитина має право підтримувати на регулярній основі особисті стосунки та прямий контакт з обома її батьками, якщо тільки це не суперечить її інтересам. Ця стаття ґрунтується на Нью-Йоркській конвенції про права дитини (Конвенція ООН про права дитини), підписаній 20 листопада 1989 року та ратифікованій усіма державами-членами, зокрема на її статтях 3, 9, 12 і 13. Параграф 3 враховує той факт, що в рамках створення зони свободи, безпеки та правосуддя законодавство Союзу щодо цивільних справ має транскордонні наслідки, для яких стаття 81 Договору про функціонування Європейський Союз надає повноваження, які можуть включати, зокрема, права на відвідування, які гарантують, що діти можуть підтримувати на регулярній основі особистий і прямий контакт з обома своїми батьками.

В контексті дослідження доцільно розглянути судову практику ЄСПЛ за окресленими напрямками проблем: захист прав дитини та питання її участі у сімейних відносинах (опіка, усиновлення); права дітей та батьків після розлучення; практика щодо визначення місця проживання братів і сестер при розлученні батьків; права батьків і дітей народжених поза шлюбом; відносини без спільного проживання; критерій найкращих інтересів дитини при вирішенні спорів; права усиновлених дітей та їх прийомних батьків.

Права дитини та питання її участі у сімейних відносинах (опіка, усиновлення). Згідно з усталеною практикою ЄСПЛ, дитина, народжена в шлюбі, *ipso jure* є частиною цього зв'язку. Наприклад, у справі *Berrehab v. Netherlands* Суд зазначив: «Суд ... не вважає спільне проживання обов'язковою умовою для існування сімейного життя між батьками та неповнолітніми дітьми. ... Виходячи з концепції сім'ї, на якій базується стаття 8, дитина, народжена в такому союзі, *ipso jure* є частиною цього зв'язку; отже, з моменту народження дитини та лише через сам факт її народження між нею та її батьками існує зв'язок, який становить «сімейне життя», навіть якщо батьки більше не живуть разом». Таким чином, навіть у разі розлучення батьків сімейний зв'язок з дитиною зберігається і вважається захищеним правом, передбаченим статтею 8 Європейської конвенції з прав людини. Дані правові висновки знаходимо у справах *Berrehab* проти Нідерландів, рішення ЄСПЛ від 1988 р., вищезазначена примітка 101, пункт 21, а також у інших рішеннях, включаючи: *Ahmut* проти Нідерландів, заява № 73/1995/579/665, ЄСПЛ, від 28 листопада 1996 р., пункт 30; *Gül* проти Швейцарії, рішення ЄСПЛ,

1996 р., вищезазначена примітка 69, пункт 32; Al-Nashif та інші проти Болгарії, заява № 50963/99, від ЄСПЛ 20 червня 2002 р. [8].

Ця позиція була підтверджена і у випадках, коли батьки розлучаються чи розходяться. Наприклад, ЄСПЛ визнав, що батько, який виховував свою доньку разом із матір'ю та продовжував брати участь у її вихованні після розлучення, зберігає зв'язок, який є частиною сімейного життя.

Також аналогічний погляд застосовується до сіблінгів (братів і сестер) у ситуаціях, коли батьки розлучаються чи припиняють спільне проживання. Таким чином, зв'язки між дітьми однієї родини визнаються важливою складовою сімейного життя, що заслуговує на захист відповідно до статті 8 Європейської конвенції з прав людини. Відображення вищезазначеного підходу знаходимо в рішеннях по справах *M.P.E.V. та інші проти Швейцарії*, ЄСПЛ, 2014 року та справі *Mustafa and Armağan Akın* проти Туреччини, заява № 4694/03, ЄСПЛ від 6 квітня 2010 року [9].

Стосовно дітей народжених поза шлюбом ЄСПЛ визначив: «Стаття 8 (ст. 8) не проводить різниці між «законною» і «незаконною» сім'єю. Така відмінність не узгоджується зі словом «кожен», і це підтверджується статтею 14, яка забороняє дискримінацію за ознакою «народження» при користуванні правами та свободами, закріпленими Конвенцією». *Marckx* проти Бельгії, ЄСПЛ, 1979 р. [10], справа щодо незаміжньої матері та її позашлюбної дочки); *A.W. Khan* проти Сполученого Королівства, заява № 47486/06, ЄСПЛ, 12 січня 2010 р., пункти 34–35 (щодо батька з Пакистану, якому загрожувала депортація, і який мав дочку від громадянки Великобританії, не міг проживати зі своєю партнеркою та дочкою, але мав щоденний контакт із ними, хоча до депортації жив із матір'ю та братами) [11].

Так само, як і у випадку дітей, народжених у шлюбі, Суд постановив, що «коли сторони проживають разом поза шлюбом», «дитина, народжена в таких відносинах, *ipso iure* є частиною цієї «сім'ї» з моменту її народження та через сам факт цього народження». Справи ЄСПЛ *Schalk and Kopf* проти Австрії, *Elsholz* проти Німеччини, заява № 25735/94, Велика палата ЄСПЛ, 13 липня 2001 р., п. 43; *Keegan* проти Ірландії, ЄСПЛ, 1994 р., п. 44; та *Johnston* та інші проти Ірландії, заява № 9697/82, ЄСПЛ, від 18 грудня 1986 р. [12].

Відносини без спільного проживання. В усталеній практиці ЄСПЛ зазначається: «У разі відсутності спільного проживання інші фактори можуть засвідчувати, що відносини мають достатню сталість для створення де-факто сімейних зв'язків. ... До таких факторів належать характер і тривалість відносин між батьками, зокрема, чи планували вони народження дитини; чи визнав батько дитину після її народження; внесок у догляд за дитиною та її виховання; а також якість і регулярність контактів». Справа *Onur* проти Сполученого Королівства, заява № 27319/07, ЄСПЛ, 17 лютого 2009 р. Таким чином, права дитини, народженої поза шлюбом, і захист її сімейних зв'язків оцінюються за фактичними обставинами, без дискримінації на підставі її походження [13].

Щодо питання найкращих інтересів дитини. Принцип найкращого забезпечення інтересів дитини виступає одним з чотирьох основних керівних принципів прав дитини (право на недискримінацію; найкращі інтереси; право на існування, життя та розвиток; право висловлювати свою думку та на її врахування). Наприклад, рішення ЄСПЛ у справі «*Strand Lobben and Others v. Norway*» (N 37283/13) від 10.09.2019, де зазначалося: «3. У випадках, коли відповідні інтереси дитини суперечать інтересам батьків, стаття 8 Конвенції вимагає, щоб органи влади держав-відповідачів встановлювали справедливий баланс цих інтересів і при встановленні балансу особливе значення надавалося найкращим інтересам дитини, які в залежності від свого характеру та важливості можуть переважати інтереси батьків. 4. Як правило, найкращі

інтереси дитини вимагають, з одного боку, щоб зв'язки дитини з її сім'єю підтримувалися, за винятком випадків, коли сім'я виявилася особливо непридатною для життя та розвитку дитини, оскільки порушення сімейних зв'язків означає від'єднання дитини від її коріння. З цього слідує, що сімейні зв'язки можуть бути розірвані лише за край вияткових обставин і що має бути зроблено все для збереження особистих відносин та «відновлення» сім'ї [14].

У рішенні Європейського суду з прав людини від 11 липня 2017 року у справі «*M. С. проти України*», заява № 2091/13, суд зауважив, що при визначенні найкращих інтересів дитини у кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: по-перше, інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним (§ 76) [15]. Між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків. Зокрема, стаття 8 Конвенції не надає батькам права вживати заходів, які можуть зашкодити здоров'ю чи розвитку дитини.

Що стосується усиновлених дітей та їх прийомних батьків, то ЄСПЛ визнав що законне і справжнє усиновлення може становити «сімейне життя», навіть за відсутності спільного проживання чи будь-якого іншого реального зв'язку усиновленої дитини з прийомними батьками. Дані висновки можна знайти у справі *Pini and Others* проти Румунії, ЄСПЛ, 2004 р., пункти 143–148. Також дане формулювання була повторено у справі *Topčić-Rosenberg* проти Хорватії, заява № 19391/11, ЄСПЛ, 14 листопада 2013 р. [16].

Окреслюючи виклики і проблеми які додалися в Україні в сфері відносин батьків і дітей необхідно врахувати військовий стан. Актуальними стали питання додержання права дітей на безпечне освітнє середовище в умовах воєнного стану; забезпечення права дітей на охорону здоров'я; забезпечення права дитини на виховання та безперешкодне спілкування з обома батьками; дотримання прав дітей, які через збройний конфлікт були змушені вийти за межі України (діти без супроводу). Перелік викликів є доволі широким і може стати предметом подальших наукових досліджень.

Аналізуючи питання позбавлення можливості брати участь у вихованні батька під час тимчасового проживання дітей з матір'ю за кордоном необхідно відмітити, що міжнародні та національні норми не містять положень, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною. Згідно з частиною першою статті 141 СК України мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Відповідно до частин першої, другої статті 161 СК України, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення.

Заслуговує на увагу Постанова КЦС ВС від 04.12.2024 № 296/1743/23 (61-9849св24). Справа стосується прав батька, який проживає на території України, є особою призовного віку та не може вийти за межі території України для побачень з донькою яка проживає з матір'ю в Польщі. Колегія суддів зауважує, що тимчасовий виїзд дитини за кордон не може обмежувати право батька на спілкування з дитиною, яке повинно реалізу-

ватися задля підтримання родинних відносин та емоційного контакту малолітньої дитини з її батьком. Верховний Суд погодився з висновками апеляційного суду про те, що право позивача підлягає захисту шляхом встановлення побачення з дочкою один раз на місяць за місцем перебування батька на території України, враховуючи, що позивач погоджується взяти на себе оплату витрат матері дитини на дорогу в обох напрямках, за погодженням батьками часу, місця та періоду побачення, а також належить встановлення спільний відпочинок дитини з батьком упродовж двох тижнів у літній період за попередньою домовленістю між батьками, враховуючи вік дитини. Обмеження таких контактів буде перешкоджати гармонійному розвитку дівчинки, яка має відчувати любов обох батьків незалежно від того, що вони розлучилися. При цьому, матеріали справи не містять доказів, що дитина за станом здоров'я, віком, психологічним станом, або враховуючи її зайнятість (навчання) у м. Гданськ, не може раз у місяць зустрічатися з батьком на території України або проводити спільний відпочинок упродовж двох тижнів у літній період за попередньою домовленістю між батьками [17].

Інша судова практика яка склалась за останні декілька років в умовах воєнного стану теж не відходить від наміру забезпечити рівність для батька та матері в аспекті спілкування та виховання дітей, але з урахуванням ситуації яка склалась в кожному конкретному випадку. Так суди, у своїх рішеннях забезпечують можливість спілкування шляхом відео зв'язку чи іншими засобами, якими можна зв'язатися з дитиною. Так, Зарічний районний суд міста Суми ухвалив рішення від 14 грудня 2023 року у цивільній справі № 591/5906/23 [18], врахувавши інтереси відповідача, позивача й їх спільної дитини та задовольнив позов про визначення способу участі батька, який проживає окремо від сина, у його вихованні. При цьому було враховано, що відповідачка разом з дитиною перебуває поза межами України, а позивач не має можливості виїжджати

за кордон. Тому на час, коли дитина перебуває за кордоном, доцільно встановити спілкування батька та дитини у формі телефонного або інтернет-спілкування.

Цікавим питанням є повернення дітей в Україну. Однак з аналізу дослідження Української Гельсінської спілки справ людини та огляду практики за 2022–2023 роки. За даними Міністру станом на 30 вересня 2023 року, відомо щонайменше про дев'ять випадків фактичного повернення дитини в Україну після 24 лютого 2022 року, з яких п'ять випадків добровільного повернення дитини в Україну, та чотири випадки – за рішенням іноземного суду. Зокрема: 04 жовтня 2022 року польський суд виніс рішення про повернення дитини в Україну і в залі суду дитину було передано заявниці. 12 липня 2022 року шведський суд виніс рішення про повернення дитини з Швеції до України. Водночас у сімох справах суди Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії, Грузії, Польщі та Туреччини відмовили у поверненні дитини в Україну з різних підстав, в тому числі через військову агресію Росії проти України та потенційного завдання дитині психологічної шкоди у зв'язку з цим [19].

Висновки. На підставі аналізу міжнародних стандартів, практики ЄСПЛ та національного законодавства та судової практики можна дійти висновку, що не дивлячись на встановлені гарантії та норми, кожен окремий випадок щодо захисту та реалізації прав батьків та дітей потребує індивідуального підходу та ґрунтовного дослідження всіх обставин. Аналіз сучасної судової практики в Україні свідчить про прагнення забезпечити рівність прав батьків у вихованні дитини навіть за складних обставин війни, використовуючи як традиційні форми контакту, так і засоби дистанційного зв'язку. Євроінтеграція відкриває перед Україною нові можливості для захисту прав батьків і дітей, проте вимагає змін у законодавстві, економіці та суспільстві. Ефективність цих змін залежить від співпраці держави, громадянського суспільства та міжнародної спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 19.01.2025)
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 19.01.2025)
3. Сімейний кодекс України: закон України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 19.01.2025)
4. Красицька Л.В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : монографія. Київ : Видавництво Ліра – Київ. 2014. 628 с.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. №30. Ст. 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 19.01.2025)
6. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 19.01.2025)
7. Хартія Європейського союзу про основні права від 7 грудня 2000 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00303>(дата звернення: 19.01.2025)
8. *Berehab v. The Netherlands*, ECtHR, 1988, above fn. 101, para. 21, and many other authorities including *Ahmut v. The Netherlands*, Application no. 73/1995/579/665, ECtHR, 28 November 1996. URL: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b69014.html> (дата звернення: 19.01.2025)
9. *M.P.E.V. and Others v. Switzerland*, ECtHR, 2014, above fn. 102, para. 57. *124 Mustafa and Armağan Akin v. Turkey*, Application no. 4694/03, ECtHR, 6 April 2010. URL: <http://www.refworld.org/docid/5852aa214.html> (дата звернення: 19.01.2025)
10. *Marckx v. Belgium*, ECtHR, 1979, above fn. 68, para. 45 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%7B%22001-57534%22%7D> (дата звернення: 19.01.2025)
11. *A.W. Khan v. United Kingdom*, Application no. 47486/06, ECtHR, 12 January 2010. URL: <http://www.refworld.org/docid/4b4f05c02.html> (дата звернення: 19.01.2025)
12. *Schalk and Kopf v. Austria*, ECtHR, above fn. 115, referring at para. 91 to *Elsholz v. Germany* Application no. 25735/94, ECtHR Grand Chamber, 13 July 2001. URL: <http://www.refworld.org/cases,ECHR,58a72da64.html> (дата звернення: 19.01.2025)
13. *Onur v. United Kingdom*, Application no. 27319/07, ECtHR, 17 February 2009. URL: <http://www.refworld.org/docid/49b153742.html> (дата звернення: 19.01.2025)
14. Рішення ЄСПЛ у справі «Strand Lobben and Others v. Norway» (N 37283/13) від 10.09.2019 URL : STRAND LOBBEN AND OTHERS v. NORWAY (coe.int) (дата звернення 22.03.2024)
15. Рішення ЄСПЛ у справі «М.С. проти України» (заява № 2091/13) від 11.07.2017 URL: <https://www.familylawstudies.org.ua/uk/espl/209113ua/> (дата звернення: 19.01.2025)
16. *Pini and Others v. Romania*, ECtHR, 2004, above fn. 113, paras. 143-148. This language was reiterated in *Topčić-Rosenberg v. Croatia*, Application no. 19391/11, ECtHR, 14 November 2013. URL: <http://www.refworld.org/docid/5852bb034.html> (дата звернення: 19.01.2025)
17. Постанова КЦС ВС від 04.12.2024 № 296/1743/23 (61-9849cb24) URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/123719417> (дата звернення: 19.01.2025)
18. Рішення Зарічного районного суду міста Суми від 14 грудня 2023 року у цивільній справі № 591/5906/23 URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/115650591/> (дата звернення: 19.01.2025)
19. Міжнародне викрадення дитини одним з батьків в умовах війни: як возз'єднатися з власною дитиною? Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/mizhnarodne-vykradennia-dytynu-odnym-z-batktiv-v-umovakh-viyny-iak-vozzjednatysia-z-vlasnoi-dytynoi/> (дата звернення: 19.01.2025)